

s.remissvar@regeringskansliet.se
s.sof@regeringskansliet.se.

Yttrande över Aktivitetskrav inom försörjningsstödet – för arbete, egenförsörjning och nationell likformighet (Ds 2024:29)

Er beteckning S2024/02055

Socialdepartementet har gett Akademikerförbundet SSR möjlighet att yttra sig över rubricerat betänkande. Akademikerförbundet SSR lämnar synpunkter på förslagen i de delar förbundet anser att de har något att tillägga.

Akademikerförbundet SSR:s yttrande

Övergripande synpunkter

Akademikerförbundet SSR vill inledningsvis understryka och lyfta fram att socialtjänstens ekonomiska bistånd är tänkt att utgöra och fungera som samhällets yttersta skyddsnät. Det ska därmed utgöra ett skydd för människor som av olika anledningar *inte kan* försörja sig själva eller sin familj. Biståndet utgör på så sätt en mycket viktig del av socialpolitiken och det demokratiska samhället. Synen på det ekonomiska biståndet och på mottagaren av biståndet har under senare tid förändrats avsevärt. En tydlig förflyttning till den enskildes egna ansvar för sin situation har under många år legat till grund för flera krav på motprestationer. Som skäl till detta framhålls allt som oftast att det handlar om enskildas rätt till och möjlighet att få ett arbete och därmed även en egen försörjning. Syftet i sig har Akademikerförbundet inga invändningar emot, tvärtom. Det förbundet därmed ställer sig tveksam till är om ökade aktivitetskrav verkligen är vägen fram. Det saknas i dagsläget evidens för att aktiviteter på heltid är det som kan hjälpa personer att gå från försörjningsstöd till arbete. Att syftet och målen med förslagen är eftersträvarsvärda innebär inte att det är försvarbart att genomföra en reform som riskerar att utesluta personer som inte har förmågan att leva upp till aktivitetskraven och på så sätt indirekt avskaffa det yttersta skyddsnätet. Syftet med biståndet är att tillförsäkra den enskilde en rätt till stöd och hjälp när denne på grund av bristande arbetsförmåga, funktionshinder, ålder eller annan liknande omständighet befinner sig i en situation där insatser från socialtjänsten är nödvändiga. Socialtjänstens bistånd ska utformas så att det stärker den enskildes möjligheter att leva ett självständigt liv. När det gäller ekonomiskt

bistånd innebär det att socialtjänsten även har en skyldighet och ett ansvar att ge enskilda relevant stöd för att de ska kunna försörja sig på egen hand. Aktiviteter och insatser som erbjuds till enskilda i behov av ekonomiskt bistånd behöver därmed syfta till att öka deras möjligheter att komma ut i arbete och få en egen försörjning. Förbundet vill därmed också understryka att det är viktigt att de aktiviteter och insatser som erbjuds är i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet och därmed sådana som socialtjänsten vet fungerar.

Akademikerförbundet SSR vill understryka att det är staten som har ansvaret för arbetsmarknadspolitiken och därmed även ansvaret för att Arbetsförmedlingen ges goda förutsättningar att utföra sitt uppdrag. Detta ansvar har staten, i egenskap av regeringen, skött mycket dåligt under en längre tid. Akademikerförbundet SSR anser att det är av största vikt att ha en statligt nationellt sammanhållen arbetsmarknadspolitik för att säkerställa likabehandling och en god kvalitet. Att kommunen ansvarar för försörjningsstödet, och därmed även aktivitetskrav kopplade till detta, kan inte ersätta statens och Arbetsförmedlingens ansvar. Arbetslösa ska, oaktat försörjningssätt, få stöd av Arbetsförmedlingen. Kommunens ansvar och roll när det kommer till arbetsmarknadspolitik kan endast utgöra ett komplement. Att den nationella arbetsmarknadspolitik inte håller ihop kan och ska inte avhjälpas genom att kommunen får en kompensatorisk funktion i relation till brister, tillkortakommanden eller otillräckliga resurser till Arbetsförmedlingen och inom arbetsmarknadspolitik. Utredaren konstaterar att förslagen blir en systematisk ad hoc-lösning som inte löser ut grundläggande oklarheter om ansvarsfördelningen mellan stat och kommun, utan snarare cementerar dem. Akademikerförbundet SSR håller med om denna slutsats och att den inte utgör en dålig grund för den föreslagna reformen.

Redan idag har socialtjänstens möjligheter att ställa krav på enskilda som har ekonomiskt bistånd. Det handlar dels om att stå till arbetsmarknadens förfogande, dels om att delta i relevanta aktiviteter för att rätten till ekonomiskt bistånd ska föreligga. Enligt utredningens förslag blir det en skyldighet för kommunerna att ställa krav på enskilda. Kraven ska också omfatta enskilda som inte står till arbetsmarknadens förfogande. Det i sig kommer att innebära att kraven på enskilda som har både långvariga och komplexa behov av stöd från socialtjänsten och andra samhällsaktörer kommer att öka.

Synpunkter på förslagen

7.2 Det ska införas ett aktivitetskrav i socialtjänstlagen

Akademikerförbundet SSR avstyrker skyldigheten för kommuner att tillhandahålla aktiviteter och erbjuda insatser för personer i behov av ekonomiskt bistånd. Förbundet anser att skyldigheten att tillhandahålla aktiviteter ska ligga uteslutande på Arbetsförmedlingen.

Kommuner kan däremot, med stöd 4 kap. 1 § socialtjänstlagen, erbjuda olika typer av insatser för personer i behov av ekonomiskt bistånd. Förbundet vill dock understryka att insatserna behöver ta hänsyn till den

enskildes behov och situation och utifrån detta utformas i samförstånd med den enskilde. Enskilda med behov av försörjningsstöd är en heterogen grupp. Det ställer stora krav på den individuella anpassningen av eventuella insatser.

Akademikerförbundet SSR avstyrker förslaget om att införa ett aktivitetskrav för rätten till försörjningsstöd. Av utredningens underlag framgår tydligt att man haft det uttryckliga uppdraget att analysera och föreslå hur ett tillägg om aktivitetsplikt kan införas i socialtjänstlagen och att det varit utgångspunkten för utredningen. I likhet med utredningen anser Akademikerförbundet SSR att det finns utmaningar och risker med förslagen. Inte minst gäller det att socialnämnden och Arbetsförmedlingen kommer att göra insatser och ställa krav på en och samma individ men utifrån helt olika regelverk. Att redan innan lagstiftningen är på plats kunna konstatera så grundläggande problem med medföljande risker kan inte anses acceptabelt. Bara den anledningen räcker för att avstyrka förslaget. Lägg därtill att det saknas belägg för att de föreslagna aktivitetskraven kommer att underlätta etableringen på arbetsmarknaden och därmed öka möjligheterna till egenförsörjning. Förslaget kan därmed ifrågasättas ur så väl ett mänskligt som ett ekonomiskt perspektiv. Förslaget kommer att öka mänskligt lidande och troligen vara samhällsekonomiskt kostsamt.

7.3 Socialnämndens ansvar för att det finns tillgång till insatser för vuxna med försörjningsstöd

Akademikerförbundet SSR vill återigen understryka vikten av de förslag som läggs fram har stöd i forskningen samt tar hänsyn till individens behov och ger möjligheter till en anpassning utifrån detta.

7.4 Målgrupp och när kravet ska inträda

Akademikerförbundet SSR avstyrker förslaget. Att införa en skyldighet för socialnämnden att kräva att en person som får försörjningsstöd sedan minst två månader deltar i kommunala insatser är en lagreglering och ett styrmedel som blir alldeles för snävt och fyrkantigt. Vid en genomläsning av uppdraget samt utredningens förslag är den underliggande känslan att regleringen främsta syfte är att få människor som inte vill ha ett jobb i arbete. Akademikerförbundet SSR vill återigen lyfta fram att det handlar om en heterogen grupp och att det många gånger handlar om människor som befinner sig i någon form av kris när det ansöker om försörjningsstöd. Det kan bland annat handla om människor som förlorat sitt arbete, som har utsatts för våld i nära relation, som har begått brott, som drabbats av beroendesjukdomar, som på grund av skilsmässa hamnat i bostadslöshet eller utvecklat en eller flera psykiatriska sjukdomar. Många gånger har de flera av dessa problem samtidigt. För dessa människor kan det ta lång tid att utreda såväl behov som arbetsförmåga. Ett skarpt krav skulle därmed kunna få orimliga och oacceptabla konsekvenser som följd. Det skulle också stå i direkt strid med socialtjänstens grunduppdrag vilket är och handlar om direkta eller indirekta åtgärder för att tillförsäkra enskilda individer drägliga levnadsförhållanden och att lösa eller förebygga sociala problem.

Akademikerförbundet SSR avstyrker förslaget. Genom förslaget ges socialtjänsten ökade möjligheter att avslå och sätta ned försörjningsstödet. om den enskilde utan godtagbart skäl avböjer att delta i insatser. Lagförslaget innebär att fokus flyttas från socialtjänstens skyldighet att bevilja enskilda i behov av stöd och hjälp samt skyldigheten att motivera och förmå den enskilde att ta emot stöd och hjälp. Även om syftet inte är att öka möjligheterna till avslag är det konsekvensen som kommer av lagregleringen. De ökade möjligheterna att avslå och att sätta ned försörjningsstödet kommer i sig inte att bidra till att fler människor får en egen försörjning utan riskerar i stället att personer hamnar i ekonomisk misär och utanförskap.

7.13 Tillsyn över och sanktioner mot kommuner

Akademikerförbundet SSR avstyrker förslaget om tillsyn och sanktioner mot kommuner. Utredningen konstaterar att kommunens grundläggande intresse av att erbjuda individen insatser som bedöms leda till egen försörjning, och därmed minskande kostnader för försörjningsstöd, är tydligt. Och att det motverkar risken att kommunerna tillhandahåller enklare, mindre utvecklande, aktiviteter inom ramen för aktivitetskravet. IVO har problem att klara sitt uppdrag redan idag, bland annat med tillsynen av HVB. Att då ålägga IVO ett nytt uppdrag, där utredningen konstaterar att kommunerna har ett starkt incitament att genomföra insatser av god kvalitet låter för Akademikerförbundet SSR som kontraproduktivt. Se till att IVO fokuserar på sitt kärnuppdrag och höjer kvaliteten på nuvarande tillsyn.

10.4 Offentliga finansiella kostnader

Utredningen konstaterar att de inte kan ta fram en kostnadsberäkning för reformen då kunskapsunderlaget och konsekvenser av andra reformer är allt för osäkert. De konstaterar alltså att reformen i sig är ett skott i blindo.

Heike Erkers
Förbundsordförande

Monica Engström
Socialrättsjurist